

Устав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од 28. јуна 1921. године, 1927.

Садржај

Одељак први. Опште одредбе

Одељак други. Основна грађанска права и дужности

Одељак трећи. Социјалне и економске одредбе

Одељак четврти. Државне власти

Одељак пети. Краљ

Одељак шести. Намесништво

Одељак седми. Народна Скупштина

Одељак осми. Управна власт

Одељак девети. Судска власт

Одељак десети. Државно газдинство

Одељак једанаести. Војска

Одељак дванаести. Измене у Уставу

Одељак тринаести. Прелазна наређења

Одељак четрнаести. Закључне одредбе

~~265~~
342.4 (987.1) ^D

ПРЕДЛОЖЕЊЕ ЗАКОНА

о изменама у одредабама
о ених и објашњених судском и
министративном праксом
о е ГОЈКО НИКЕТИЋ

СВ. 60.

УСТАВ

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И
СЛОВЕНАЦА

ОД 28. ЈУНА, 1921. ГОД.

КОМИТЕТ ЗА ЗАКОНОДАВСТВО
И ИЗГРАДНУ АРХИТЕКТУРУ
ФАРЈ

95
149
100
ТЕКА"

БЕОГРАД.

ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА

1, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛИЦА 1

1927.

60. Св. ЗБИРКА ЗАКОНА
протумачених и објашњених судском и
административном праксом
Издаје ГОЈКО НИКЕТИЋ 60. Св.

САЗИНО ИЗВРСНО ВЕСЕ
СЕНТАР ЗА ИНФОРМАЦИОНУ И
ДОКУМЕНТАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ
Inv. br. 4120
SIGN.

УСТАВ

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

ОД 28. ЈУНА, 1921. ГОД.

35057

ПЕТО ИЗДАЊЕ

БЕОГРАД
ИЗДАВАЧКА КЊИЖАРНИЦА ГЕЦЕ КОНА
1, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛИЦА 1
1927.

С А Д Р Ж А Ј

	Страна
Одељак први. Опште одредбе	5
Одељак други. Основна грађанска права и дужности	6
Одељак трећи. Социјалне и економске одредбе	16
Одељак четврти. Државне власти	22
Одељак пети. Краљ.	22
Одељак шести. Намесништво	26
Одељак седми. Народна Скупштина	29
Одељак осми. Управна власт	35
Одељак девети. Судска власт	43
Одељак десети. Државно газдинство ...	45
Одељак једанаести. Војска	48
Одељак дванаести. Измене у Уставу ...	49
Одељак тринаести. Прелазна наређења .	51
Одељак четрнаести. Закључне одредбе .	59

УСТАВ

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА
од 28. јуна, 1921. год.

Одељак први. Опште одредбе.

Чл. 1. — Држава Срба, Хрвата и Словенаца је уставна, парламентарна и наследна монархија.

Службени је назив државе : Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца.

Чл. 2. — Грб је Краљевине Двоглави Бели Орао у полету, на црвеном штиту. Врх обе главе Двоглавог Белог Орла стоји Круна Краљевине. На прсима орла је штит, на коме су грбови, српски: бео крст на црвеном штиту са по једним огњилом у сваком краку; хрватски: штит са 25 поља црвених и сребрних наизменце; словеначки : на плавоме штиту три златне шестокраке звезде. Испод тога бели полумесец.

Државна је застава плава, бела, црвена, у водоравном положају према усправном копљу.

Види Решење Министарскога Савета ПМВр. 761. од 3. маја, 1922. год. (Службене Новине Бр. 229. — XXXI од 14. октобра, 1922. год.).

Чл. 3. — Службени језик Краљевине је српско-хрватско-словеначки.

*Одељак други. Основне грађанска права
и дужности.*

Чл. 4. — Држављанство је у читавој Краљевини једно. Сви су грађани пред законом једнаки. Сви уживају једнаку заштиту власти.

Не признаје се племство ни титуле, нити икаква преимућства по рођењу.

Привремени Закон од 10. маја, 1920. год., о Уговору између Главних Сила савезничких и удружених и Државе Срба, Хрвата и Словенаца, потписаном у граду Сен-Жермен-ан-Ле 10. септембра, 1919. год.: Чл. 1. Држава Срба, Хрвата и Словенаца обавезује се да одредбе из чланова од 2 до 8 ове главе буду признате као основни закони, да никакав закон, никаква уредба и никаква званична радња не буду у противречности или опреци са тим одредбама и да се њима не може противставити ниједан закон, ниједна уредба и ниједна званична радња. — *Чл. 2.* Држава Срба, Хрвата и Словенаца обавезује се да свима становницима да пуну и потпуну заштиту живота и слободе без обзира на порекло, народност, језик, расу или веру. Сви становници Државе Срба, Хрвата и Словенаца имаће право на слободно вршење, како јавно тако приватно, сваке вере, религије или веровања, чије исповедање неће бити у супротности са јавним поретком и моралом. — *Чл. 3.* Са резервом ниже поменутих Држава Срба, Хрвата и Словенаца признаје као српско-хрватско-словеначке припаднике пуноправно и без икаквих формалности, аустријске, угарске или бугарске припаднике који на дан ступања у важност овог уговора имају, према даном случају, било свој домицил било своје завичајно право (*pertinenza*, *Heimatsrecht*) на територији, која је призната или ће бити призната као саставни део Државе Срба, Хрвата и Словенаца на основу уговора са Аустријом, Угарском или Бугарском или на основу сваког другог уговора закљученог у циљу регулисања садашњих

питања. — Међутим лица о којима је горе реч, ако су старија од осамнаест година, имаће право да, под условима предвиђеним поменутих уговорима, оптирају за свако друго држављанство, које им је на расположењу. Опција мужа повући ће опцију жене, а опција родитеља повући ће опцију деце млађе од осамнаест година. — Лица која су употребила горе поменуто право биће дужна да у року од дванаест месеци који следеју њиховој опцији, пренесу свој домицил у државу за коју су оптирала. Иста лица су слободна да сачувају непокретна добра, која имају на територији Државе Срба, Хрвата и Словенаца. Она могу са собом понети своја покретна добра сваке врсте. У том погледу неће се оптерећивати никаквим извозним царинама. — *Чл. 4.* Држава Срба, Хрвата и Словенаца признаје као припаднике српско-хрватско-словеначке пуноправно и без икаквих формалности, лица аустријског, угарског или бугарског држављанства, која су рођена на поменутој територији од родитеља који на тој територији имају према даном случају било свој домицил било своје завичајно право (*pertinenza*, *Heimatsrecht*), па и ако она сама на дан ступања у важност овог уговора немају на њој било свој домицил било, према даном случају, своје завичајно право. — Међутим, у року од две године од дана ступања у важност овог уговора, та лица моћи ће изјавити пред надлежним властима српско-хрватско-словеначким у месту становања, да се одричу српско-хрватско-словеначког држављанства и онда ће престати да се сматрају као припадници српско-хрватско-словеначки. — У том погледу мужевљева изјава сматраће се да важи и за жену, а изјава родитеља сматраће се да важи и за децу млађу од осамнаест година. — *Чл. 5.* Држава Срба, Хрвата и Словенаца обавезује се да не чини никакве сметње вршењу права опције, предвиђеног уговорима закљученим или који се имају закључити између савезничких и удружених Сила, с једне стране и Аустрије, Бугарске или Угарске, с друге стране, а који допуштају заинтересованима да стекну српско-

хрватско-словеначко држављанство. — Чл. 6. Држављанство српско-хрватско-словеначко добиће пуноправно самим фактом рођења на територији Државе Срба, Хрвата и Словенаца, свако лице, које се не може позвати ни на које друго држављанство по рођењу. — Чл. 7. Сви припадници српско-хрватско-словеначки биће једнаки пред законом и уживаће иста грађанска и политичка права без обзира на расу, на језик или на веру. — Разлика у религији, верском уверењу или вероисповести не сме да смета ниједном припаднику српско-хрватско-словеначком у уживању грађанских и политичких права, нити нарочито за пријем у јавне службе, звања и почести, или за вршење разних занимања и индустрија. — Никакво ограничење неће се прописати против слободе употребе ма којег језика од стране сваког српско-хрватско-словеначког припадника било у приватним и трговачким односима, било у погледу вере, штампе или за издања сваке врсте, било на јавним зборовима. — И поред установе једног званичног језика од стране Владе Срба, Хрвата и Словенаца, даће се умесне олакшице српско-хрватско-словеначким припадницима других језика, а не званичног, да се могу послужити својим језиком, било усмено, било писмено, пред судовима. — Чл. 8. Српско-хрватско-словеначки припадници, који образују етничке, верске или језичне мањине, уживаће исто поступање и исте гаранције правно и фактички које и остали српско-хрватско-словеначки припадници. Они ће, на име, имати иста права као и други да о својој трошци подижу, управљају и надзиравају добротворне, верске и социјалне установе, школе и друге васпитне заводе, с правом да се ту служе слободно својим језиком и слободно исповедају своју веру. —

Спорно би било, да ли титула »Негова Светост« коју носи Патријарх, — спада у титуле о којима говори друга алинеја.

Види §§ 44. и 48. Грађ. Зак., — Уредба од 2. маја, 1844. год., ВБр. 603., — Законодавно решење од 14. августа, 1851. год., ВБр. 639., —

и Правила о бегунцима и заштићеницима од 20. јануара, 1860., год., ВБр. 171.

Чл. 5. — Ујемчава се лична слобода. Нико не може бити узет на одговор, нити бити притворен, нити иначе ма од кога бити лишен слободе, осим у случајевима које је закон предвидео.

Нико не може бити притворен за какву кривицу без писменог и разложима поткрепљеног решења надлежне власти. Ово решење мора се саопштити лицу, које се притвара, или у часу притварања, или, ако то није могућно, најдаље у року од 24 часа, од часа притварања. Против решења о притварању има места жалби надлежном суду у року од три дана. Ако у овом року не би било жалбе, истражна власт мора решење послати суду у року од 24 часа. Суд је дужан донети своју одлуку у року од два дана, од дана пријема решења. Решење судско је извршно.

Органи власти, који би скривили против ових одредаба, казниће се за незаконито лишење слободе.

Види § 131. Крив. Суд. Пост.

Чл. 6. — Нико не може судити ненадлежан суд.

Види §§ 35.—42. Крив. Суд. Пост.

Чл. 7. — Нико не може бити осуђен, док не буде надлежно саслушан, или законом начином позван да се брани.

Види §§ 1. и 130.а. Крив. Суд. Пост.

Чл. 8. — Казна се може установити само законом и применити једино на дела, за која је закон унапред рекао, да ће се том казном казнити.

Види § 2. Казн. Зак.

Чл. 9. — Смртна се казна не може установити за чисто политичке кривице.

Изузимају се случајеви извршења или покушаја атентата на личност Владаочеву и на чланове Краљевског Дома, за које је одређена смртна казна у кривичном закону.

Изузимају се осим тога и случајеви, у којима је, уз чисто политичку кривицу, учињено још неко кажњиво дело, за које је у кривичном закону одређена смртна казна, а такође и случајеви, које војни закони казне смртном казном.

Види чл. 2. Зак. о заштити јавне безбедности и поретка у држави од 2. августа, 1921. год.

Чл. 10. — Ни један грађанин не може бити изгнан из државе. Он се не може протерати у земљи из једног места у друго, ни заточити у једном месту, осим у случајевима које је закон изрично предвидео.

Нико се не може, ни у ком случају, протерати из свог завичајног места, без судске пресуде.

Види § 310. Казн. Зак., — и чл. 4. Уредбе о убрзању рада код судских и иследних власти.

Чл. 11. — Стан је неповредан.

Власт не може предузети никакво претресање ни истраживање у стану грађана, осим у

случајевима које је закон предвидео и начином како је закон прописао.

Пре претреса дужна је власт предати лицу, чији се стан претреса, писмено решење истражне власти на основу којег се предузима претрес. Противу овога решења има места жалби, првостепеноме суду. Али жалба не задржава извршење претреса. Претрес ће се вршити увек у присуству два грађанина.

Одмах по свршеном претресу власт је дужна издати лицу, чији је стан претресан, уверење о исходу претреса и потписани списак ствари одузетих ради даље истраге.

Ноћу могу полицијски органи ући у приватан стан једино у случајевима преке нужде као и онда кад буду из стана у помоћ позвани. Томе раду власти присуствоваће представник општине или два приватна грађанина, осим у случајевима призивања у помоћ.

Органи власти, који би скривили против ових одредаба, казниће се за незакониту повреду стана.

Види §§ 75.—82 Крив. Суд. Пост.

Чл. 12. — Ујемчава се слобода вере и савести. Усвојене вероисповести равноправне су пред законом и могу свој верозакон јавно исповедати.

Уживање грађанских и политичких права независно је од исповедања вере. Нико се не може ослободити својих грађанских и војних дужности и обавеза позивајући се на прописе своје вере.

Усвајају се оне вере, које су у ма ком делу Краљевине већ добили законско признање.

Друге вере могу бити признате само законом. Усвојене и признате вере самостално уређују своје унутрашње верске послове и управљају својим закладама и фондовима у границама закона.

Нико није дужан да своје верско осведочење јавно исповеда. Нико није дужан да суделује у верозаконим актима, свечаностима, обредима и вежбама осим код државних празника и свечаности и у колико то одреди закон за особе, које су подложне очинској, турској и војној власти.

Усвојене и признате вере могу одржавати везе са својим врховним верским поглаварима и ван граница државе, у колико то траже духовни прописи појединих вероисповести. Начин, како ће се те везе одржавати, регулисаће се законом.

У колико су у државном буџету предвиђени за верозаконе сврхе издаци, имају се делити међу поједине усвојене и признате вероисповести сразмерно броју њихових верних и стварно доказаној потреби.

Верски представници не смеју употребљавати своју духовну власт преко верских богомоља или преко написа верског карактера или иначе при вршењу своје званичне дужности, у партиске сврхе.

Види Привремени Закон од 10. маја, 1920. год. о Уговору између Главних Сила Савезничких и Удружених и Државе Срба, Хрвата и Словенаца потписаном у граду Сен Жермен ан-Ле 10. септембра, 1919. год., код чл. 4. Устава.

Чл. 13. — Штампа је слободна.

Не може се установити никаква превентивна мера која спречава излажење, продају и рас-

турање списа и новина. Цензура се може установити само за време рата или мобилизације и то за ствари законом унапред предвиђене.

Забрањује се растурање и продавање новина или штампаних списа, који садрже : увреду Владоца или чланова Краљевског Дома, страних државних поглавара, Народне Скупштине, непосредно позивање грађана да силом мењају Устав или земаљске законе, или садрже тешку по реду јавнога морала. Али у тим случајевима власт је дужна за 24 часа по извршењу забране спровести дело суду, а овај је дужан такође за 24 часа оснажити или поништити забрану. У противном случају сматра се, да је забрана дигнута. Редовни судови одлучују о накнади штете независно од судске одлуке о поништењу забране.

За кривице штампом учињене одговарају: писац, уредник, штампар, издавач и растурач. Нарочитим Законом о штампи одредиће се, кад ће и у којим случајевима које од напред побројаних лица и на који начин одговорати за кривице штампом учињене. Све кривице штампом учињене судиће редовни судови.

Види Зак. о штампи од 6. августа, 1925. год., — и Уредбу са законском снагом у погледу уређења односа између новинара и власника листа од 25. септембра, 1926. год.

Чл. 14. — Грађани имају право удруживања, збора и договора. Ближе одредбе о томе донеће закон. На зборове се не може долазити под оружјем. Зборови под ведрим небом морају се пријавити надлежној власти најмање 24 часа раније.

Грађани имају право удруживати се у циљевима који нису по закону кажњиви.

Види Закон о јавним зборовима и удружењима од 31. марта, 1891. год.

Чл. 15. — Грађани имају право молбе. Молбу може потписати један или више њих као и сва правна лица. Молбе се могу подносити свима властима без разлике.

Чл. 16. — Наука и уметност слободне су и уживају заштиту и потпору државе.

Универзитетска настава је слободна.

Настава је државна.

У целој земљи настава почива на једној истој основи, прилагођавајући се средини којој се намењује.

Све школе морају давати морално васпитање и развијати држављанску свест у духу народног јединства и верске трпељивости.

Основна је настава државна, општа и обавезна.

Верска настава даје се по жељи родитеља, односно старалаца, подвојено по вероисповестима, а у сагласности са њиховим верским начелима.

Стручне се школе отварају према потребама занимања.

Државна се настава даје без уписнине, школарине и других такса.

У колико ће приватне школе и поједине врсте њихове и под којим погодбама бити допуштене, одредиће се законом.

Све установе за образовање под државним су надзором.

Држава ће помагати рад на народном просвећивању.

Мањинама друге расе и језика даје се основна настава на њиховом материнском језику под погодбама, које ће прописати закон.

Чл. 17. — Неповредна је тајна писама телеграфских и телефонских саопштења, осим у случају кривичне истраге, мобилизације или рата.

Сви они који повреду тајну писама, телеграфских и телефонских саопштења, казниће се по закону.

Види §§ 111., 118., 229. и 283. Казн. Зак., — и §§ 83.—87. Крив. Суд. Пост.

Чл. 18. — Сваки грађанин има право непосредно и без ичијег одобрења тужити суду државне и самоуправне органе за кривична дела, која би они учинили према њему у службеном раду.

За Министре, судије и војнике под заставом важе нарочите одредбе.

За штете које учине грађанима државни или самоуправни органи неправилним вршењем службе, одговарају пред редовним судом држава или самоуправно тело. Дотичан орган одговоран је њима.

Тужба за оштету застарева за 9 месеци.

Види Војни Казн. Законик од 31. јануара, 1901. год. — Зак. о судијама од 4. марта, 1911. год., — и Зак. о министарској одговорности од 20. јуна, 1922. год.

Чл. 19. — Сва звања у свима струкама државне службе подједнако су доступна, под

законским погодбама, свима држављанима по природи као и оним држављанима по природи, који су народности српско-хрватско-словеначке.

Други природни држављани могу добити државну службу само ако су десет година настањени у Краљевини; а по нарочитом одобрењу Државног Савета и на образложени захтев надлежног Министра и пре тога.

Види чл. 2. Зак. о чиновницима и осталим држ. службеницима грађ. реда од 31. јула, 1923. год.

Чл. 20. — Сваки држављанин ужива заштиту државе у страним државама. Сваком је држављанину слободно иступити из држављанства пошто испуни своје обавезе према држави.

Забрањује се издавање својих држављана.
Види Уредбу од 2. маја, 1844. год., ВБр. 603.

Чл. 21. — Сваки је држављанин дужан покоравати се законима, служити интересима народне заједнице, бранити отаџбину и сносити државне терете према својој привредној способности а према одредбама закона.

Одељак трећи. Социјалне и економске одредбе.

Чл. 22. — Држава се брине да се свима грађанима створи подједнака могућност спреме за привредне послове којима нагињу. Она ће у томе смеру провести стручну наставну организацију и уредити стално потпомагање школовања способне сиромашне деце.

Чл. 23. — Радна снага стоји под заштитом државе.

Жене и недорасли имају се посебно заштити од штетних послова по њихово здравље.

Закон одређује посебне мере за безбедност и заштиту радника и прописује радно време у свима предузећима.

Види Закон о заштити радника од 28. фебруара, 1922. год.

Чл. 24. — Производи умнога рада су сопственост аутора и уживају државну заштиту.

Види чл. 17. Зак. о штапи од 6. августа, 1925. год.

Чл. 25. — Слобода уговарања у привредним односима признаје се, у колико се не противи друштвеним интересима.

Чл. 26. — Држава има, у интересу целине а на основу закона, право и дужност да интервенише у привредним односима грађана у духу правде и отклањања друштвених супротности.

Чл. 27. — Држава се стара: 1) о поправци општих хигијенских и социјалних услова, који утичу на народну здравственост; 2) о нарочитој заштити матера и мале деце; 3) о чувању здравља свих грађана; 4) о сузбијању акутних и хроничних заразних болести као и сузбијању злоупотребе алкохола; и 5) о бесплатној лекарској помоћи, бесплатном давању лекова и других средстава за чување народног здравља сиромашним грађанима.

Чл. 28. — Брак стоји под заштитом државе.

Чл. 29. — Држава материјално помаже национално задругарство. Исто тако држава материјално помаже и остала национална привредна удружења, која не раде за добит. Таквим задругама и таквим привредним удружењима, односно њиховим савезима, даје се у кругу њихових послова под иначе једнаким условима, првенство пред осталим приватним предузећима.

Донеће се закон о задругама, који ће важити за целу земљу.

Чл. 30. — Нарочитим законодавством уредиће се пољопривредна обезбеђења.

Види Закон о обезбеђењу усева и плодова од града од 31. јула, 1923. год.

Чл. 31. — Обезбеђење радника за случај несреће, болести, беспослице, неспособности, старости и смрти, уредиће се нарочитим законом.

Види Закон о осигурању радника од 14. маја, 1922. год.

Чл. 32. — Иивалиди, ратна сирочад, ратне удовице и сиромашни и за рад неспособни родитељи погинулих или у рату умрлих ратника, уживају нарочиту државну заштиту и помоћ у знак признања.

Законом ће се уредити питање о оспособљавању инвалида за рад, и о васпитању ратне сирочади за рад и живот.

Види Иивалидски Закон од 13. новембра, 1925. год.

Чл. 33. — Право радника на организовање ради постигнућа бољих радних услова зајемчено је.

Чл. 34. — Поморству и мореком рибарству обратиће се нарочита пажња.

Нарочитим законом уредиће се обезбеђење лица поморског занимања за случај болести, изнемоглости, старости и смрти.

Чл. 35. — Држава се стара о грађењу и одржавању свих саобраћајних средстава, где год то општи државни интереси захтевају.

Види Закон о јавним сувоземним путовима од 14. јуна, 1910. год.

Чл. 36. — Лихварство (зеленаштво) сваке врсте забрањено је.

Чл. 37. — Својина је зајемчена. Из својине проистичу и обавезе. Њена употреба не сме бити на штету целине. Садржина, обим и ограничења приватне својине одређују се законом.

Експропријација приватне својине у општем интересу допуштена је на основи закона уз правичну накнду.

Види § 20. Грађ. Зак., — Закон о заузимању приватних непокретних добара за опште народну потребу поред накнаде за иста од 16. марта, 1866. год., са изменама и допунама, — Закон о заузимању непокретних добара (експропријацији) за потребу грађења жељезнице од 15. јануара, 1880. год., са изменама и допунама, — и Закон о грађењу и експлоатацији нових жељезница од 6. децембра, 1898. год.

Чл. 38. — Фидеикомиси се укидају.

Задужбине с опште корисним наменама признају се. Законом ће се одредити у којим случајевима могу бити промењени намена и предмет задужбине према измењеним приликама.

Види §§ 464.—468. Грађ. Зак.

Чл. 39. — Законом о порезу на наслеђе има се обезбедити држави учешће у наследству, водећи при том рачуна о степену родства између наследника и умрлог, и вредности наслеђа.

Види чл. 26. Зак. о таксама.

Чл. 40. — Узимање коморе и осталих потреба за војску врши се само уз правичну накнаду.

Чл. 41. — Приватни велики шумски комплекси експропришу се по закону и прелазе у својину државе или самоуправних тела. Закон ће одредити у колико велики шумски комплекси могу бити својина других јавноправних тела, која већ постоје или ће се образовати.

Право шумско земљиште, чије пошумљавање траже климатски и културни обзири, прелази исто тако, по Закону о експропријацији, у својину државе или самоуправних тела, у колико се пошумљавање не може другим начином постићи.

Велики шумски комплекси, које је туђинска власт поклонила појединим лицима, прелазе по закону, у државну или општинеку својину без икакве накнаде тим лицима. Закон

о шумама одредиће услове под којима се земљорадници и они, који се узгред баве земљорадњом, могу користити сечом дрва за грађу и огрев, као и за испашу стоке, у државним и самоуправним шумама.

Чл. 42. — Феудни односи сматрају се правно укинута даном ослобођења од туђинске власти. У колико су где пре тога рока почињене неправде разрешењем феудних односа или њиховим претварањем у приватно-правне односе има се законом провести исправка.

Кметови (чивчије), као и у опште земљорадници који обрађују земљу у кметству сличном односу, утврђују се као слободни сопственици државних земаља, не плаћајући сами за то никакву оштету, и имају се убаштинити.

Чл. 43. — Експроприсање великих поседа и раздеоба њихова у својину онима који земљу обрађују, уредиће се законом. Закон ће одредити и каква ће се накнада дати за експроприсане поседе. За велике поседе који су припадали члановима бивших туђинских династија и за оне које је туђинска власт поклонила појединцима, неће се давати никаква накнада.

Насељавање ће се изводити првенствено помоћу слободно организованих насељеничких задруга, старајући се о томе да насељеници морају бити снабдевени и неопходним средствима за успешну производњу.

При насељавању као и при раздеоби експроприсаних земљишта имају првенство потребити ратници, који су се борили за осло-

бођење Срба, Хрвата и Словенаца, и њихове породице.

Законом ће се утврдити максимум земљишног поседа, као и случајеви у којима се минимум земљишта не може отуђити.

Види Закон о provedби делимичне експропријације земљишта великих поседа од 4. јуна, 1922. год.

Чл. 44. — За израду социалног и привредног законодавства установљава се Привредни Савет. Ближе одредбе о саставу и надлежности његовој одредиће се законом.

Одељак четврти. Државне власти.

Чл. 45. — Све државне власти врше се по одредбама овога Устава.

Чл. 46. — Законодавну власт врше Краљ и Народна Скупштина заједнички.

Чл. 47. — Управну власт врши Краљ преко одговорних Министара, по одредбама овога Устава.

Чл. 48. — Судску власт врше судови. Њихове пресуде и решења изричу се и извршују у име Краља на основу закона.

Одељак пети. Краљ.

Чл. 49. — Краљ потврђује и проглашује законе, поставља државне чиновнике и даје војне чиновне по одредбама закона.

Краљ је врховни заповедник све војне силе. Он даје ордене и друга одликовања.

Чл. 50. — Краљ има право амнестије за политичке и војне кривице. Амнестијом се ниште правне последице кажњивог дела, али се њоме не могу вређати права приватних лица на накнаду штете. Амнестија се може дати пре почетка кривичног поступка, у току поступка и после извршне пресуде. Амнестија је општа или појединачна.

За амнестију Министра потребан је претходан пристанак Народне Скупштине, али се она ни у ком случају не може дати Министрима пре изречене пресуде.

Краљ има право помиловања. Он може досуђену казну опростити, смањити или ублажити.

Право помиловања по делима кажњивим само по приватној тужби одредиће се Законом о поступку судском у кривичним делима.

Чл. 51. — Краљ представља државу у свима њеним односима са туђим државама. Он оглашује рат и закључује мир. Ако земља није нападнута, или јој рат није оглашен од које друге државе, за оглас рата потребан је предходни пристанак Народне Скупштине.

Ако земљи буде оглашен рат или она буде нападнута има се одмах сазвати Народна Скупштина.

Чл. 52. — Краљ сазива Народну Скупштину у редован или ванредан сазив.

Он отвара и закључује седнице лично, престоном беседом, или преко Министарског Савета, посланицом или указом.

И престону беседу, и посланицу, и указ премапотписују сви Министри.

Указ којим се закључују седнице једнога сазива, садржаваће увек и наредбу за дан новог сазива.

Краљ може у свако доба, по државној потреби, позвати Народну Скупштину, која је своје седнице одгодила.

Краљ има право да распусти Народну Скупштину, али указ о распуштању мора садржавати наредбу за нове изборе најдаље у року од три месеца, и наредбу за сазив Народне Скупштине, најдаље за четири месеца од дана распуштања Скупштине. Указ о распуштању Народне Скупштине премапотписују сви Министри.

Чл. 53. — Краљ не може бити у исто време поглавар друге које државе без пристанка Народне Скупштине.

Ако Краљ, противно овој одредби, ипак прими круну друге које државе, сматра се да је дао оставку на престо Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

Чл. 54. — Ниједан чин Краљевске власти нема снаге, нити се може извршити, ако га није премапотписао надлежни Министар. За све Краљеве чине усмене или писмене, премапотписане или непремапотписане, као и за све његове поступке од политичког значаја одговара надлежни Министар.

За чине Краљеве као врховног заповедника војске, одговара Министар Војни и Морнарице.

Чл. 55. — Краљ и Престолонаследник су пунолетни кад наврше 18 година.

Краљева је личност неприкосновена. Краљу се не може ништа у одговорност ставити нити Краљ може бити тужен. Ово не вреди за Краљево приватно имање.

Чл. 56. — У Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца влада Петар I. Карађорђевић. Краља Петра наслеђује Престолонаследник Александар и његово мушко потомство из законитог брака по реду прворођења.

Кад Краљ нема мушког потомства, он ће одредити себи наследника из побочне линије, с пристанком Народне Скупштине. За ово је решење потребна половина више један од целокупног броја чланова Народне Скупштине.

Чл. 57. — Краљевски Дом састављају Краљица супруга, живи претци и потомци краљеви у правој линији, са својим супругама, рођена браћа и њихови потомци са својим супругама и сестре Краља владоца. Односи и положај чланова у Краљевском Дому уређиће се статутом који се има озаконити. Ниједан члан Краљевског Дома не може бити Министар ни члан Народне Скупштине.

Чл. 58. — Краљ полаже пред Народном Скупштином заклетву која гласи овако: »Ја (име) ступајући на престо Краљевине Срба,

Хрвата и Словенаца, и примајући Краљевску власт, закљичем се свемогућим Богом да ћу чувати јединство народа, независност државе и целину државне области, и да ћу Устав неповредан држати, да ћу по њему и по законима владати, и да ћу у свима својим тежњама добро народа пред очима имати. Тако ми Господ Бог помогао. Амин!»

Чл. 59. — Краљ борави стално у земљи. Ако се покаже потреба, да Краљ иде из земље на краће време, заступа га по праву Наследник Престола. Ако Наследник Престола није пунолетан, или ако је спречен, Краља ће заступати Министарски Савет. Заступништво се врши по упутетвима која Краљ даје у границама Устава. Ово вреди и за случај Краљеве болести, која не ствара трајну неспособност.

За време одсуства Краља или Наследника Престола Министарски Савет нема права распуштати Народне Скупштине.

Заступништво Министарског Савета може трајати најдуже шест месеци. По истеку тога рока ступају у важност уставни прописи о намесништву.

Одељак шести. Намесништво.

Чл. 60. — Краљевску власт врши намесништво: 1) кад је Краљ малолетан; 2) кад је због душевне или телесне болести трајно неспособан да врши Краљевску власт.

О образовању и престанку намесништва решава Народна Скупштина тајним гласањем.

Кад Министарски Савет нађе да је наступио случај Краљеве неспособности, он то са-

општава Народној Скупштини заједно са мишљењем три лекара узета са домаћих медицинских факултета. На исти се начин поступа кад је у питању Наследник Престола.

Чл. 61. — Намесничка власт припада по праву Наследнику Престола, ако је пунолетан.

Ако Наследник Престола, из узрока набројаних у чл. 60., не може да врши намесничку власт, Народна Скупштина бира тајним гласањем три Краљевска намесника. Краљевски намесници се бирају за четири године. После тога рока, у случају да намесништво мора да се продужи, најмање за годину дана, бива понован избор. Ако намесништво има дуже да траје, избор се врши опет за четири године.

Намесници могу бити само рођени Срби, Хрвати или Словенци, грађани Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, који имају 45 година старости и више образовање.

Пре него што узму Краљевску власт у своје руке, намесници ће пред Народном Скупштином која их је изабрала, положити заклетву: да ће Краљу верни бити и да ће владати по Уставу и законима земаљским.

Чл. 62. — Ако је један од тројице намесника привремено одсутан или спречен, друга два намесника моћи ће и без њега отправљати државне послове.

Чл. 63. — О васпитању малолетног Краља стараће се намесници.

О имању малолетног Краља бринуће се старатељи одређени Краљевим тестаментом. Ако преминули Краљ није одредио старатеље именоваше их намесници у договору са Државним Саветом.

Чл. 64. — До избора намесника Министарски Савет ће привремено вршити, под својом одговорношћу, Краљевску власт.

Чл. 65. — У случају смрти или оставке Краљеве, Наследник Престола, ако је пунолетан, прима одмах владу и објављује то народу прокламацијом. У року од десет дана он полаже прописану заклетву пред Народном Скупштином. Ако је Народна Скупштина раније распуштена, а нова још није изабрана, сазива се стара Народна Скупштина.

Чл. 66. — Ако Краљ по смрти својој није оставио мушког потомства, али би Краљица у време смрти Краљеве била трудна, Народна Скупштина бира привремено намеснике, који ће вршити Краљевску власт само до порођаја. Влада је дужна поднети Народној Скупштини пре избора намесника мишљење три лекара узета са домаћих медицинских факултета, о Краљичиној трудноћи. То исто вреди и за случај кад би Престолонаследник преминуо а његова би жена била трудна у тренутку смрти Краљеве.

Чл. 67. — У случају кад престо према одредбама овог Устава остане без наследника, Министарски Савет ће узети у своје руке Кра-

љевску власт и одмах позвати Народну Скупштину у нарочити сазив, у коме ће се решити о престолу.

Чл. 68. — Цивилна листа Краљева одређује се законом. Једном одређена цивилна листа не може се повисити без пристанка Народне Скупштине ни смањити без пристанка Краљевог.

Краљевски ће намесници за време вршења своје дужности примати из државне بلاгајнице онолико колико им одреди Народна Скупштина при бирању.

Види Закон о повишењу цивилисте Његовом Величанству Краљу Александру I од 14. априла, 1922. год.

Одељак седми. Народна Скупштина.

Чл. 69. — Народну Скупштину састављају посланици које народ слободно бира општим, једнаким, непосредним и тајним гласањем, са представништвом мањина.

На сваких 40.000 становника бира се по један посланик. Ако вишак становника у једној изборној јединици буде већи од 25.000 бираће се и за тај остатак један посланик.

Народна Скупштина бира се на 4 године. Ближе одредбе о изборима прописаше се законом.

Види чл. 5. Зак. о избору нар. посланика за нар. скупштину.

Чл. 70. — Биачко право има сваки држављанин по рођењу или прирођењу, ако је навршио 21 годину.

Официри, активни и у недејству, као и подофицири и војници под заставом, не могу вршити бирачко право, ни бити бирани.

Закон ће решити о женском праву гласа.

Види чл. 9. Зак. о избору нар. посланика за нар. скупштину.

Чл. 71. — Привремено губе бирачко право: 1) који су осуђени на робију (тамницу), док се не поврате у права; 2) који су осуђени на губитак грађанске части, за време док траје та казна; 3) који су под стециштем; и 4) који су под старатељством.

Види чл. 11. Зак. о избору нар. посланика за нар. скупштину.

Чл. 72. — За посланика у Народној Скупштини може бити изабран само онај, који има бирачко право, без обзира је ли уведен у бирачки списак. Од сваког се посланика траже ови услови: 1) да је држављанин по рођењу или прирођењу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Прирођени држављанин, ако није народности српско-хрватско-словеначке, мора бити настањен најмање десет година, рачунајући од дана прирођења; 2) да је навршио 30 година; и 3) да говори и пише народним језиком.

Народни посланици не могу бити у исто време државни лиферанти или државни предузимачи.

Види чл. 12. и 13. Зак. о избору нар. посланика за нар. скупштину.

Чл. 73. — Полициски, финансиски, и шумарски чиновници као и чиновници Аграрне

Реформе, не могу се кандидовати, осим ако су то престали бити годину дана пре расписа избора.

Остали чиновници, који врше јавну власт, не могу се кандидовати у изборном округу своје територијалне надлежности.

Чиновници који буду изабрани за народне посланике, стављају се на расположење за време трајања мандата.

Министри, активни и на расположењу, и професори Универзитета, могу се кандидовати и ако буду изабрани, задржавају свој положај.

Види чл. 15. Зак. о избору нар. посланика за нар. скупштину.

Чл. 74. — Сваки народни посланик представља цео народ а не само оне који су га изабрали.

Бирачи не могу давати, ни народни посланици примати, заповедна и обавезна упутства.

Сви народни посланици полажу заклетву, да ће Устав верно чувати.

Чл. 75. — Народна Скупштина састаје се у престоници Београду у редован сазив сваке године 20. октобра, ако пре тога није Краљевим указом сазвана у ванредан сазив.

Ако је у случају рата престоница измештена Народна Скупштина састаје се у месту привремене престонице.

Редован сазив не може се закључити док не буде решен државни буџет.

За време рата Народна Скупштина је стално на окупу; осим ако сама друкчије не одлучи.

Чл. 76. — Народна Скупштина прегледа сама пуномоћства својих чланова и одлучује о њима.

Народна Скупштина прописује себи пословник.

Види Пословник Народне Скупштине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од 2. марта, 1922. год.

Чл. 77. — Народна Скупштина бира за сваки сазив из своје средине своје часништво.

Чл. 78. — Законске предлоге подносе, по овлашћењу Краљевом, Министарски Савет или поједини Министри.

Право подношења законских предлога припада сваком члану Народне Скупштине.

Чл. 79. — Краљ закључује уговоре са туђим државама, али је за потврду тих уговора потребно предходно одобрење Народне Скупштине.

Уговор, да туђа војска поседне земљиште Краљевине или да пређе преко њега, не вреди без претходног одобрења Народне Скупштине.

Народна Скупштина може, кад то изискује државна потреба, одлуком унапред овластити Министарски Савет, да изда мере за неодложну примену предложеног уговора.

Државна територија не може се отуђити или разменити без одобрења Народне Скупштине.

Чл. 80. — Закон је проглашује Краљ указом који садржи и сам закон решен од Народне Скупштине. Указ премапотписују сви Министри. Министар Правде ставља на њ државни печат и стара се о обнародовању закона у »Службеним Новинама«.

Закон добија обавезну снагу 15 дана по обнародовању у »Службеним Новинама«, ако сам закон друкчије не одреди. Дан обнародовања у »Службеним Новинама« рачуна се.

Чл. 81. — Народна Скупштина има право анкете као и истраге у изборним и чисто административним питањима.

Чл. 82. — Сваки члан Народне Скупштине има право управљати Министрима питања и интерпелације. Министри су дужни дати на њих одговор у току истог сазива у року који одреди пословник.

Чл. 83. — Народна Скупштина општи непосредно само са Министрима.

Чл. 84. — У Народној Скупштини имају право да говоре само њени чланови, чланови владе и владини повереници.

Чл. 85. — Народна Скупштина може пуноважно решавати, ако је на седници присутна једна трећина свих посланика.

За пуноважно решење потребна је већина гласова присутних посланика. У случају равне поделе гласова, предлог о коме је гласано, сматра се да је одбачен.

Чл. 86. — Ниједан законски предлог не може се претресати у Народној Скупштини докле претходно не прође кроз надлежни одбор.

Гласање у Народној Скупштини бива јавно; само се избори врше тајним гласањем. Глас се може дати само лично.

О сваком законском предлогу мора се гласати два пута у истом сазиву Народне Скупштине, пре него што се он коначно усвоји.

Чл. 87. — Нико и никад не може узети посланика на одговор за глас који је дао као члан Народне Скупштине.

За све изјаве и поступке при вршењу мандата било у седницама Народне Скупштине или у одборима, или у особитом изасланству или у особитој дужности по одредби Скупштине, посланици одговарају само Народној Скупштини, по одредбама Пословника.

Чл. 88. — Без овлашћења Народне Скупштине њезини чланови не могу се за кривице било какве врсте узимати на одговор, нити у ма којем случају и од ма које власти лишити слободе док траје њихов мандат, осим кад се затеку на самом делу злочина или преступа. Али се у томе последњем случају Народна Скупштина, ако је на окупу, одмах извештава, и она даје или одриче овлашћење да се надлежни поступак продужи за време сазива.

Имунитетско право посланика настаје даном избора.

Ако ко постане посланик пре него што је над њим по каквој кривици изречена извршна

пресуда, власт која врши извиђање и истрагу известиће о томе Народној Скупштини, која даје или одриче овлашћење за продужење поступка.

Члан Народне Скупштине може се узимати на одговор само ради оног дела, за које је издан.

Чл. 89. — Народној Скупштини припада искључиво право да у својој средини одржава ред преко свога председника. Никаква оружана сила не може се поставити у згради Народне Скупштине, нити њезином дворишту, без одобрења Председника Народне Скупштине. Исто тако без његовог одобрења не могу никакви државни органи чинити у Народној Скупштини акте власти.

Нико оружан не сме ући у зграду Народне Скупштине, осим лица која по пропису носе оружје а налазе се на служби код Народне Скупштине.

Одељак осми. Управна власт.

Чл. 90. — Сви Министри чине Министарски Савет који стоји непосредно под Краљем. Краљ именује Председника и чланове Министарског Савета. Министри се налазе на челу појединих грана државне управе.

Министар може бити и без портфеља.

При Министарствима могу се према узаној потреби, установити државни подсекретаријати за један одређени део послова из те гране државне управе. Државни подсекретари, кад су узети из Парламента, не губе свој мандат.

Министри именују ниже државне чиновнике по одредбама закона.

Министри полажу пре ступања на дужност заклетву на Устав и верност Краљу.

Чл. 91. — Министри су одговорни Краљу и Народној Скупштини.

Краљ и Народна Скупштина могу оптужити Министре за повреду Устава и земаљских закона учињену у службеној дужности. За штете које Министри учине незаконитим вршењем службе, одговара држава.

Види Закон о министарској одговорности од 20. јуна, 1922. год.

Чл. 92. — Министар може бити оптужен како за време трајања своје службе тако и за пет година после одступања.

Предлог да се Министар оптужи мора се учинити писмено и мора садржавати тачке оптужења.

Кад Министра оптужи Народна Скупштина одлука о стављању Министра под Суд има се донети већином од две трећине гласова присутних чланова.

Види Закон о министарској одговорности од 20. јуна, 1922. год.

Чл. 93. — Министрима суди Државни Суд. Државни Суд чине: шест државних саветника и шест касационих судија, које свако од ових тела бира коцком у својој пленарној седници. Председник Касационог Суда је председник Државног Суда.

За она дела која нису предвиђена Казним Законом, казна ће се одредити Законом о министарској одговорности.

Ближе одредбе о министарској одговорности садржи посебни закон.

Види Закон о министарској одговорности од 20. јуна, 1922. год.

Чл. 94. — Управна власт може издавати уредбе потребне за примену закона.

Управна власт може уредбама са законском снагом, уређивати односе само на основу законског овлашћења које се даје посебно за сваки случај.

Уредбе не смеју противуречити Уставу ни закону ради чије примене су издате. Оне не могу бити у супротности са законским овлашћењем на основу кога су прописане.

Народна Скупштина може уредбе, издате на основу законског овлашћења, резолуцијом ставити ван снаге у целини или делимице.

Уредбе се имају обнародовати и у њима мора бити сваки пут означен закон, на основу кога се издају.

Чл. 95. — Управа у Краљевини врши се по областима, округима, срезовима и општинама.

Подела на области врши се законом према природним, социалним и економским приликама. Једна област може имати највише 800.000 становника.

Две или више мањих области могу се спојити у једну већу. Коначну одлуку о томе доносе обласне скупштине дотичних области. Но

и таква област не може имати више од 800.000 становника.

На челу сваке области налази се велики жупан, кога поставља Краљ и који управља преко државних органа пословима државне управе у области.

Чл. 96. — За послове месног : општинског среског и обласног значаја установљава се месна : општинска, среска и обласна самоуправа уређена на начелу изборном.

О управи и самоуправи градова донеће се нарочити закон.

О самоуправним пословима старају се посебни самоуправни органи, према одредбама закона.

У круг рада самоуправних обласних управа спадају ови послови :

1. обласне финансије: а) утврђивање обласног буџета, б) располагање обласним дажбинама, које се на основу закона дају областима за покриће обласних расхода ;

2. обласни јавни радови као и грађевински прописи ;

3. старање о унапређењу обласних привредних интереса : ратарства, сточарства, виноградарства, воћарства, шумарства, речног и језерског рибарства, лова, као и техничким пољопривредним побољшањима ;

4. управа обласним имањима ;

5. брига о народном здрављу у области као и о свима установама, којима се унапређује здравствено стање у области ;

6. брига о социјалним задацима у области ;

7. обласне хумане установе ;

8. обласне саобраћајне установе ;

9. сарађивање на унапређењу просвете у области ;

10. сарађивање на стручном образовању у области ;

11. завођење и одржавање установа за штедњу, узајмно помагање и осигурање ;

12. давање мишљења на захтев владе, по законским предлозима који се тичу области као и у опште о свима другим предметима, за које влада тражи њихово мишљење.

И други послови могу бити законом поверени обласним самоуправама.

Ако поједине побројане послове не би област могла извести својим средствима, држава ће на захтев обласне скупштине, а по одлуци Народне Скупштине, дати потребна средства, или ће извршење тих послова сама предузети.

Види Закон о обласној и среској самоуправи од 26. априла, 1922. год.

Чл. 97. — Самоуправне јединице имају свој годишњи буџет.

Газдовање самоуправних јединици стоји под надзором Министра Финансија и Главне Контроле и уредиће се нарочитим законом.

Чл. 98. — Органи обласне управе су обласна скупштина и обласни одбор.

Обласна и среска скупштина бирају себи председника, који председава њиховим седницама ; оне бирају и обласни и срески одбор.

Законом се могу, по изузетку предвидети заједничка надлештва за исте струке државног и самоуправног делокруга у области.

Велики жупан је врховни старешина опште државне администрације у области, у колико по закону не постоје за нарочите послове државне управе посебна надлештва за једну или више области.

Закон одређује које државне послове решава велики жупан по саветовању са обласним одбором.

Ближе одредбе о уређењу и надлежности самоуправних тела (општина, срезова и области) донеће се нарочитим законом.

Види Уредбу о пословном реду у обласним и среским скупштинама од 7. јула, 1922. год.

Чл. 99. — Обласна скупштина има право издавати обласне уредбе о свима питањима из своје надлежности. Обласне уредбе проглашује обласни велики жупан.

Обласни велики жупан ће задржати од проглашења уредбу за коју налази да није основана на Уставу и законима. У томе случају он шаље такву уредбу са својим мишљењем Државном Савету на одлуку и о томе извештава надлежног Министра. Ако Државни Савет нађе, да Уредба није основана на Уставу или коме закону, она се неће прогласити ни обнародовати. Државни Савет је дужан да донесе у року од два месеца своје решење. Ако Државни Савет не донесе решење у томе року, одлука постаје извршна.

Чл. 100. — Обласни одбор прописује правилнике и упутства ради извршења обласних уредаба.

Чл. 101. — Државна управна власт врши надзор над пословима самоуправних власти преко обласног великог жупана и посебних стручних органа. Обласни велики жупан има право да задржи од извршења сваку одлуку самоуправних органа, која не би била заснована на Уставу, законима или обласним уредбама. Против решења великог жупана може се изјавити жалба Државном Савету, у законом року. Ако Државни Савет не донесе решење, најдаље у року од месец дана од дана пријема, одлука постаје извршна.

Чл. 102. — За спорове управне природе установљавају се управни судови. Закон ће одредити њихова седишта, надлежност и организацију.

Види Закон о Државном Савету и управним судовима од 17. маја, 1922. год., — и Уредбу о пословном реду у Државном Савету и управним судовима од 5. септембра, 1922. год.

Чл. 103. — Државни Савет је врховни управни суд. Чланове Државног Савета поставља Краљ на предлог Председника Министарског Савета и то на овај начин: половину чланова именује Краљ од двоструког броја чланова које предлаже Народна Скупштина, а другу половину бира Народна Скупштина од двоструког броја које предлаже Краљ. Попуњавање упражњених места државних саветника одредиће се нарочитим законом који може од горњег принципа и одступити.

За чланове Државног Савета могу се поставити само они виши чиновници или јавни

радници, који имају факултетску спрему и десетогодишњу државну службу или јаван рад.

Најмање две трећине државних саветника морају имати диплому о свршеном правном факултету.

Чланови Државног Савета могу бити уклоњени са својих места, преведени у друга звања државне службе и у пензију стављени само на основу судске пресуде. Али кад наврше 70 година живота, или кад тако оболе да немогу вршити своју дужност, морају се ставити у пензију.

Државни Савет има ове дужности :

1. као највиши управни суд он решава о споровима управне природе. Спорови засновани жалбама против указа и министарских решења решавају се код Државног Савета у првом и последњем степену ;

2. као управни орган врховне државне управе он решава о актима управне природе за које је потребно његово одобрење по нарочитим законима ;

3. он врши надзорну власт над самоуправним јединицама по одредбама закона ;

4. он решава сукобе о надлежности између државних управних власти као и сукобе о надлежности између државних и самоуправних власти ;

5. он решава и о другим питањима која му законом буду стављена у надлежност.

Ближе одредбе о саставу, надлежности и поступку код Државног Савета прописале се нарочитим законом.

Чл. 104. — Државна се надлештва установљавају према прописима закона.

Чл. 105. — Законом ће се прописати како се именују чиновници.

Види чл. 1.—26. Зак. о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда.

Чл. 106. — Звања државне службе, права и дужности, плате и пензије државних чиновника по свим струкама утврђују се Законом о чиновницима.

Види чл. 5.—11., 27.—46. и 136.—158. Зак. о чиновн., и осталим држав. службеницима грађ. реда.

Чл. 107. — Државни службеници су органи државне целине и дужни су да раде у општем интересу.

Употребљавање власти и положаја државних службеника у партиске сврхе, као и утицање старешина на државне службенике у томе пиљу казниће се по закону.

Чл. 108. — Чиновник коме буде законом обезбеђена сталност, не може бити против своје воље отпуштен без пресуде редовног кривичног или дисциплинског суда.

Одељак девети. Судска власт.

Чл. 109. — Судови су независни. У изрицању правде они не стоје ни под каквом влашћу но суде по законима.

Судови и судске надлежности могу се установити само законом. Али ни у ком случају не могу се установити изванредни судови или комисије за извиђање.

У породичним и наследним пословима Муслимана суде државни шеријатски судије.

Чл. 110. — За целу Краљевину постоји само један Касациони Суд, са седиштем у Загребу.

Касациони Суд је надлежан и за решавање сукоба о надлежностима између управне, грађанске или војне власти и судске власти. Исто тако он је надлежан и за сукобе о надлежности између управних и редовних судова.

Чл. 111. — Постављање касационих и апелационих судија и председника првостепених судова врши се Краљевим указом на предлог Министра Правде, између броја кандидата које бира изборно тело чији ће се састав ближе законом одредити.

Чл. 112. — Судије свих судова су стални. Судија не може бити лишен својега звања нити ма из којег узрока уклоњен са дужности, против своје воље, без пресуде редовних судова или дисциплинарне пресуде Касационог Суда. Судији не може бити тужен за свој судски рад без одобрења надлежног Апелационог Суда. За чланове виших судова ово одобрење даје Касациони Суд.

Судија не може, ма и привремено, бити пућен на другу плаћену или неплаћену јавну службу, без свога пристанка и одобрења Касационог Суда.

Судија може бити премештен само по свом пристанку.

Судија може бити у служби до навршетка 65. године свога живота, а председник Касационог и Апелационог Суда до навршетка 70 година. Пре тога рока судија се може ставити у пенсију само по писменој молби или кад телесно или душевно тако ослаби да не може вршити своју дужност. Одлуку о пензионисању у овом последњем случају доноси Касациони Суд.

Види Закон о судијама од 4. маја, 1911. год.

Одељак десети. Државно газдинство.

Чл. 113. — Сваке године Народна Скупштина одобрава државни буџет који вреди само за годину дана.

Буџет се мора поднети Народној Скупштини најдаље за месец дана од дана њеног састанка једновремено са буџетом подноси се Народној Скупштини на увиђај и одобрење, и завршни рачун последње истекле рачунске године.

Народна Скупштина не може предложене партије увећавати а може их смањити и изоставити.

Буџет се одобрава по партијама.

Начин састава и извршења буџета прописује се законом.

Уштеда једне буџетске партије, или буџетске године, не може се утрошити на подмирење потреба друге партије или године, без одобрења Народне Скупштине.

Види чл. 1.—3. Зак. о држ. рачуноводству. 1922. год.

Чл. 114. — Док не одобри поднесени јој буџет, Народна Скупштина може одобравати дванаестине за један или више месеци. Ако је Народна Скупштина распуштена пре него што је буџет решен, буџет истекле рачунске године продужује се указом најдуже за четири месеца.

Чл. 115. — Државни порези, и опште државне дажбине установљавају се само законом. О државним зајмовима решава Народна Скупштина. Влада је дужна да Народној Скупштини поднесе Главном Контролом оверени тачан извештај: да ли су уговори о зајмовима закључени и извршени у смислу закона.

Чл. 116. — Пореска обвеза је општа, и све су државне дажбине једнаке за целу земљу. Пореза се плаћа по пореској снази и прогресивно.

Краљ и Наследник Престола плаћају државни порез на приватно имање.

Никаква помоћ стална ни привремена, никакав поклон ни награда, не могу се дати из државне благајнице, ако нису основани на закону.

Чл. 117. — Државном имовином управља Министар Финансија у колико то закони друкчије не нареде.

О начину отуђења државних добара донеће се нарочити закон.

Право монопола припада држави.

Руде, лековите воде и врела и природне снаге, својина су државна.

О давању рударских, индустријских или ма којих других повластица донеће се нарочити закон.

Чл. 118. — За преглед државних рачуна и надзиравање над извршењем државног и обласних буџета постоји Главна Контрола као врховни рачунски суд.

Председника и чланове Главне Контроле бира Народна Скупштина из кандидационе листе, коју саставља Државни Савет и на којој је предложено два пута онолико кандидата колико је празних места.

Председник и половина чланова Главне Контроле морају бити правници. Остали чланови треба да су били Министри Финансија или да имају 10 година указне службе у финансијској струци.

Председник и чланови Главне Контроле уживају исту непокретност као и чланови Државног Савета.

Ближе одредбе о саставу, надлежности и поступку Главне Контроле донеће се посебним законом.

Законом ће се одредити у којим ће случајевима против одлуке Главне Контроле имати места жалби Касационом Суду.

Главна Контрола прегледа, исправља и ликвидир рачуне опште администрације и свих рачунолагача према државној благајници. Она мотри да се не прекорачи ниједан издатак по буџету и да се нека сума не преноси из једне буџетске партије у другу. Она завршује рачуне

свих државних управа и дужна је прикупљати све потребне доказе и обавештења.

Завршни државни рачун подноси се Народной Скупштини на решење са примедбама Главне Контроле и то најдаље за једну годину, рачунајући од завршетка сваке рачунске године.

Види Закон о Главној Контроли од 30. маја, 1922. год.

Одељак једанаести. Војска.

Чл. 119. — Војна је обавеза општа, по одредбама закона. Устројство и величина војске и морнарице прописује се законом. Формирање јединица у законом одређеном обиму прописује Краљ уредбом, на предлог Министра Војног и Морнарице. Колико ће се војске држати под заставом, одређује се сваке године буџетом.

Види Закон о устројству војске и морнарице од 9. августа, 1923. год.

Чл. 120. — Војни судови су независни. У изрицању правде они не стоје ни под каквом влашћу, но суде по законима.

Судије војно-апелационог суда су стални, а сталност судија првостепених војних судова уредиће се законом.

Судија првостепеног војног суда не може бити тужен за свој судски рад без одобрења војно-апелационог суда, а апелациони судија без одобрења Касационог Суда. Судија војно-апелационог суда може бити премештен само по свом пристанку и у случају унапређења на

виши положај, а судија првостепеног војног суда према одредбама закона.

Пресуде војних судова разматра у последњем степену Касациони Суд.

Види Закон о устројству војних судова, од 27. јануара, 1901. год., са изменама и допунама од 20. марта, 1909. год., — и 30. јануара 1922. год.

Чл. 121. — Кривице које учини грађанин у друштву са војником судиће грађански судови а за време рата војни судови.

Чл. 122. — Нико по навршетку 20. године не може добити државну службу или у њој остати, ако по одредбама војног закона није свој рок одслужио или од војне службе ослобођен.

Види чл. 4. Зак. о чиновн. и осталим држ. службеницима грађ. реда.

Чл. 123. — За одржање унутрашњег реда војска се може употребити само на захтев надлежне грађанске власти.

Чл. 124. — Страна војска не може се узети у службу наше државе, а ни војска наше државе не може се ставити у службу неке стране државе, без претходног одобрења Народне Скупштине.

Одељак дванаести. Измене у Уставу.

Чл. 125. — О изменама у Уставу решава Народна Скупштина са Краљем.

Чл. 126. — Предлог, да се у Уставу што измени или допуни, може учинити Краљ и Народна Скупштина.

У таквом предлогу морају се изреком именовати све тачке Устава, које би се имале изменити или допунити.

Ако је предлог учинио Краљ, он ће се саопштити Народној Скупштини, па ће се затим Народна Скупштина одмах распустити и сазвати нова најдаље за четири месеца.

Ако је такав предлог потекао од Народне Скупштине; о њему се решава на начин предвиђен за решавање законских предлога већином од три петине од укупног броја чланова.

Кад предлог на тај начин буде усвојен, Народна Скупштина ће се распустити а нова сазваће се најдаље у року од 4 месеца од дана кад је предлог усвојен.

И у једном и другом случају Народна Скупштина може решавати само о оним изменама и допунама Устава, које садржи предлог на основи којег је она сазвана.

Народна Скупштина доноси одлуке већином од половине више један од укупног броја својих чланова.

Чл. 127. — У случају рата или опште мобилизације може Народна Скупштина за целу државну територију, а за случај оружане побуне за поједини њен део, нарочитим законом привремено обуставити ова права грађана: право удруживања, збора и договора, слободу кретања, неповредност стана, писама и телефонских саопштења. На исти начин може се

ограничити слобода штампе за случај оружане побуне у дотичном делу државе.

Одељак тринаести. Прелазна наређења.

Чл. 128. — На првом састанку скупштинском после проглашења Устава, Престолонаследник Александар као намесник Краља Петра I. у смислу Чл. 58. Устава полаже заклетву:

»У име Његовог Величанства Краља Петра I. заклињем се свемогућим Богом, да ћу Устав неповредан држати, да ћу по њему и законима владати, да ћу чувати јединство народа, независност државе и целину државне области, да ћу у свима својим тежњама и делима добро народа пред очима имати. Тако ми Господ Бог помогао! Амин!«

Чл. 129. — Након тога народни посланици положиће у седници скупштинској пред председиштвом Скупштине ову заклетву:

»Ја (име) заклињем се свемогућим Богом и свим што ми је по закону најсветије и на овом свету најмилије да ћу се у свом посланичком раду Устава придржавати и да ћу добро Краља и народа, и јединство државе, по мојој души и мојем знању, увек пред очима имати.«

Чл. 130. — Привремени закони, уредбе, правилници и решења Министарског Савета и друга акта и одлуке са одређеним роком трајања, законског значаја издани у времену од 1. децембра 1918. год. до дана проглашења овога Устава, важе и даље као закон, док се не измене или укину. У року од месец дана од

проглашења овога Устава, влада је дужна спровести све привремене законе, уредбе, правилнике и решења Министарског Савета и друга акта и одлуке са одређеним роком трајања законског значаја Законодавном Одбору на преглед. Одбор подељен у секције према гранама државне управе, пошто изврши њихов преглед, најдаље у року за 5 месеци, решиће у пленуму, које остају у важности без измена, које се мењају а које се укидају. Неподнети привремени закони, уредбе, правилници и решења Министарског Савета и друга акта и одлуке са одређеним роком трајања законског значаја престају важити. Одлуке одборске прогласиће се као закон. Оне, о којима Одбор у остављеном року не донесе никакву одлуку важе и даље у целини, док се не замене редовним законодавним путем.

Сви привремени закони, уредбе, правилници и решења Министарског Савета законског значаја који се тичу : аграрних односа у земљи, Народне Банке Срба, Хрвата и Словенаца, ликвидације мораторног стања, ликвидације правног стања створеног ратом и накнаде штете ратом причињене, уредбе о зајму и о убрзању рада код судова, могу се мењати само законодавним путем.

Чл. 131. — До доношења закона о уређењу Министарстава, о Државном Савету, о Главној Контроли, о пословном реду у Државном Савету и о министарској одговорности привремено се проширује важност дотичних закона Краљевине Србије на целу државу, са изме-

нама и допунама које буду извршене на начин предвиђен у Чл. 133.

Чл. 132. — Док се у смислу Чл. 57. овога Устава не донесе нови статут, остаје у важности статут прописан Краљем 30. августа, 1909. године а објављен у »Српским Новинама« 26. фебруара, 1911. године.

Чл. 133. — За изједначење законодавства и управе у земљи установљава се краћи поступак.

Сви законски предлози, који имају за предмет изједначење законодавства и управе, поднесени било од владе или од појединих посланика упућују се преко Председништва Скупштине законодавном одбору.

Извештај законодавног одбора са предлогом који је одбор усвојио шаље се Народној Скупштини на решавање. О овим законским предлозима Скупштина решава поименичним гласањем једанпут и у целини, прима ли их или одбацује. Пре гласања може по један представник сваке парламентарне групе дати кратку изјаву.

Овакав краћи поступак за изједначење законодавства и управе у земљи може се применити за 5 година од дана ступања на снагу Устава, али се тај рок може законом и продужити.

Док траје Уставотворна Скупштина као Законодавна Скупштина, Уставни Одбор вршиће дужност овога Законодавног Одбора.

Закон од 27. јуна, 1926. год., о продужењу рока за краћи поступак за изједначење законодавства и управе у земљи : Чл. 1. Краћи поступак

за изједначење законодавства и управе у земљи, установљен чл. 133. Устава, примењиваће се још за три године после 29. јуна, 1926. године. — Чл. 2. Овај Закон ступа у живот (Службене Новине Бр. 268. — LXVI од 24. новембра, 1926. год.).

Чл. 134. — По ступању на снагу овога Устава остају привремено садашње покрајинске управе, свака на челу са покрајинским намесником кога именује Краљ на предлог Министра Унутрашњих Дела. Покрајински намесник врши покрајинску управу преко шефова одељења под непосредним надзором Министра Унутрашњих Дела, а као орган надлежних Министара, на основу досадашњих закона и уредаба (наредаба).

Закони поднесени после ступања на снагу овога Устава не могу доделити покрајинским управама нове дужности.

О поступном преношењу послова покрајинских управа на поједина Министарства и поједине области по одредбама донесеним на начин предвиђен у Чл. 135. одлучиваће Министарски Савет по саслушању дотичног покрајинског намесника.

Док буду трајале покрајинске управе, одељења појединих Министарстава у покрајинама дужна су да за своја предлоге општег карактера или који се односе на службено особље, затраже мишљење покрајинског намесника пре министарског решења.

Странке имају право жалбе Државном Савету у административним споровима, у којима одлучује привремена покрајинска управа као прва и последња инстанција. Саобразно овој

дужности спремиће се у Државном Савету шта је потребно. Административни је спор само између приватног или правног лица с једне и управне власти с друге стране; а постоји онде, где је наредбом или решењем управне власти право приватног или правног лица повређено противу законских наређења. По томе није спор онде, где је законом остављено привременој покрајинској управи или административној власти, како да поступи, оцени или реши ствар.

Чл. 135. — Предлог Закона о подели земље на области и о уређењу области (Чл. 95. и 96.) као и о преносу досадашње покрајинске надлежности на Министарства и обласне управе (Чл. 134.), влада је дужна у року од 4 месеца поднети Народној Скупштини на решење. Ако Народна Скупштина не би ове законе у року од 3 месеца решила имаду се исти донети по прописима Чл. 133. о изједначењу законодавства и управе у земљи; а у колико ни по том краћем поступку не би ови закони били донесени у даљем року, од 2 месеца, има се наредити Краљевском Уредбом у року од месец дана подела земље заједно са разграничењем покрајинске управе у смислу Чл. 95. и 96. Устава. Та се Уредба може мењати само законским путем. Ако се подела земље не би вршила ни по првом ни по другом ставу овога члана, него по трећем, онда се имају иновати у Хрватској и Славонији четири области.

Исто тако, ако се подела земље врши Уредбом, по овом члану, Црна Гора из 1913. године са котаром Бококорским а без округа пле-

ваљског и бијелопољског важиће као област и вршиће функцију области по овом Уставу.

Законом о разграничењу области, Босна и Херцеговина ће се разделити у области у својим садањим границама. Док се то законом не уреди окрузи у Босни и Херцеговини важе као области. Спајање тих области врши се одлуком обласних скупштина дотичних области донетих већином од две трећине гласова у границама одређеним 3. ставом Чл. 95. Устава. Поједине општине или срезови могу се из својих области излучити и припојити другој области у садањим границама Босне и Херцеговине или изван њих, ако на то пристану њихова самоуправна представништва одлуком од три петине гласова и ту одлуку одобри Народна Скупштина.

Окрузи (жупаније, окружја) остају као јединице државне управе док се не укину законом. Њихов круг рада регулисаће закон.

Ликвидација самоуправе округа провешће се у корист области и срезова чим буду организоване области.

Чл. 136. — До новог Закона о чиновницима, предвиђеног у Чл. 106. Устава, важе садашњи закони о дужностима и правима чиновника. Нови закон има садржавати прелазна наређења у циљу ревизије и распореда управног чиновништва и бити донет најдаље у року од 2 године од ступања на снагу овог Устава, до када ће извршити и ревизија чиновништва.

Види Закон о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда од 31. јула, 1923. год., са изменама и допунама од 25. јула, 1926. год.

Чл. 137. — Председници судова и сви судије којима је Уставом или законом ујемчена сталност задржавају се и даље на својим положајима и дужностима у суду. У осталим крајевима осим пређашње Краљевине Србије сталност за поједине судије може бити обустављена у року за годину дана по доношењу овога Устава. У томе року Министар Правде образоваће комисије из судија виших судова за ове крајеве, с којима ће договорно утврдити за које судије поименично неће важити ова сталност.

Потребна попуњавања упражњених председничких и судијских места вршиће се по законима, који сада постоје.

Судије који су постављени или буду постављени по Закону о привременом попуњавању чиновничких места за време рата или по другом ком закону или уредби привремено, дужни су у року од једне и по године по ступању на снагу овога Устава положити судијски испит. Који од њих то не учини у одређеном року, разрешиће се одмах од судијске дужности.

Касациони Суд у Београду, Сто Седморице у Загребу, Врховни Суд у Сарајеву, Велики Суд у Подгорици и Одељење Касационог Суда у Новом Саду, радиће до новог уређења једног Касационог Суда за целу земљу по досадашњем и сматраће се као одељења Касационог Суда.

Чл. 138. — Може се забранити излажење односно растурање новина и штампаних списа, који изазивају: мржњу против државе као целине; верски или племенски раздор, а тако исто и кад посредно позивају грађане да силом

мењају Устав или земаљске законе, само ако се из написа очевидно види да се њима иде на тако позивање грађана. Пропис Чл. 13. став 3. о извршењу забране важи и овде. Када престане нарочита потреба ови се прописи могу укинути законом.

Чл. 139. — Док се не донесе Закон о властима у смислу Чл. 117. Устава све власти издате до дана проглашења Устава, имају се ревидирати на начин предвиђен у Чл. 133. Устава. Код повластица за сечу државних шума ревизијом утврђене цене (таксе) имаће повратну важност од 1. децембра 1918 године.

Чл. 140. — Кад овај Устав ступи на снагу Уставотворна Скупштина изабрана 28. новембра 1920. год. претвара се у обичну Законодавну Скупштину, са роком трајања предвиђеним изборним законом за Уставотворну Скупштину.

Чл. 141. — Док се на основу овога Устава не донесе нов закон о изборима народних посланика, важиће Закон на основу кога су извршени избори на дан 28. новембра, 1920. год. с изменама којима ће се довести у сагласност с овим Уставом. Те ће се измене извршити на начин предвиђен Чл. 133. овога Устава и важиће кад добију Краљеву санкцију.

Одбор може учинити и потребне измене у роковима, које тај Закон предвиђа а сем тога је овлашћен да пропише и начин, на који ће се извршити подела мандата на поједине кандидатске листе према броју гласова.

Одељак четрнаести. Закључне одредбе.

Чл. 142. — Овај Устав са прелазним наређењима ступа у живот када га Краљ потпише а обавезну снагу добија, кад га обнародује у »Службеним Новинама«. Од тога дана престају важити сви правни прописи који би били њему противни.

О извршењу овога Устава стараће се Председник Министарског Савета и сви Министри.

Препоручујемо Нашем Министру Припреме за Уставотворну Скупштину и Изједначење Закона да овај Устав обнародује, а свима Министрима да се о извршењу његовом старају, властима пак заповедамо, да по њему поступају а свима и свакоме да му се покорвају.

(Службене Новине, Бр. 142.А.
од 28. јуна, 1923. год.).

